

СМЕЛ СЪДНИК, ТЪЛКУВАТЕЛ, ОТКРИВАТЕЛ. . .

Димитър Талев

Излишно е да се говори за критиката като важен стимулиращ фактор в общия човешки напредък. Това е един път за винаги установено. Също и за литературната критика, за която главно става дума в тия няколко реда.

Критиката иде преди всичко от мисловната дейност на човека. Тя е знание, разбиране, строга разсъдъчност, склонност и умение за подробен анализ, преклонение пред всяка логика и закономерност, способност за дълбоко проникване и усет към това, което за други може и да остане скрито. Едва след това тя е или по-точно може да бъде чувство, вълнение, вкус за красота и хармония, възторг, ентузиазъм. Едва след това чувствата у нея са подчинени на разума. Критикът, добрият критик, ако искаме да подредим творческите сили в него, преди всичко знае и разбира, а после чувствава. Или колкото и да се е трогвал и възхищавал от дадена творба, в работата си като критик той иска да бъде предимно справедлив. Иска да бъде смел съдник, тълкувач, откривател. Иска да бъде честен, безпристрастен. Добрият критик, призваният, истинският. Той е толкова справедлив, съвестен и строг, толкова много знае и разбира, че никога не поставя себе си над делото, творбата, която съди и преценява. Защото най-напред се ражда делото, а след това иде критиката, която е също дело, творба, но сама за себе си.

Има люде — напоследък и у нас — които мислят по-иначе за критиката. Те я поставят над всяко друго духовно творчество и мислят, че тя покрива, съдържа в себе си всяка друга духовна дейност. Те поставят критиката по-високо от книгата, картината, симфонията, която критикуват. То се знае, че книгата или симфонията, или картината може да бъде по-слаба от критиката за нея, критиката може да бъде по-богата, по-съвършена като творба и книгата или картината да бъде само повод. Тук обаче става дума за основната същност на критиката, без да бъде тя ни най-малко подценявана. Без да бъде и надценявана. За прекалено претенциозните критици и почитатели на критиката художествената творба и изобщо всяко дело, което се критикува, често е само повод, творбата може дори и напълно да се подчини на критиката, да се остави изцяло в ръцете на критика и в пълна негова власт, за да покаже той всичките си дарби, които, пак според него, са над всички други дарби. А ето че това е съвсем неправилно и неестествено. Такива тенденции ние имаме много по-отдавна в театъра. По подобие на някои западни режисьори, които преди години облякоха бледия датски принц във фрак. За някои подобни режисьори текстът на автора е само материал, авторът на пиесата е, в най-добрия случай, само техен сътрудник. Ето по-нататък пак за критиката и по-конкретно. Някои твърдят, че кри-

тиката може да бъде написана да речем във вид на есе. Разбира се, че може. Ала това се отнася до формата изобщо, която авторът избира по своя воля и не се отнася до основната същност на критиката. Есето си остава преди всичко есе, дори и когато е критическо. Това значи, че то сигурно ще запази един от най-характерните, най-честите свои белези — субективността на автора му, и когато е есе критическо, критиката в него ще бъде в повечето случаи субективна, т. е. ще бъде критика не от най-високо качество.

Такава критика би оправдала твърде разпространеното предубеждение за нея самата, за критиците изобщо, че са неуспели поети, художници и така нататък; че дълбоката, скритата подбуда едва ли не за всяка критика е завистта и злобата, злорадството и отмъстителността. Злобата и отмъстителността на неуспелия. Това е несъмнено едно също така злобно предубеждение. Истината за добрата критика е, че тя си остава една от светлите прояви на творческия човешки дух, проява и дейност, чийто присъщ белег е доблестта и изобщо високата нравственост.

ЗА СМЕЛОСТТА НА КРИТИКА

Светослав Минков

Много се е говорило за литературната критика, затова аз няма да повтарям познати вече неща, а ще се спра само на една гузно спотайвана подробност във връзка с бягството на критиката от съвременните проблеми и явления.

Общозвестен е фактът, че у нас има някои писатели, които още приживе са се оградили с неоспоримото право да минават за класици. Издигнати по щастливо стечение на обстоятелствата на почетна висота, тия съмнителни кумири със скромно дарование са типични продължители на култа към личността. Техните явни творчески несполуки и слабости не само великодушно се премълчават, но дори са обект на постоянни венцехваления от страна на критиката. Произведенията им се издават и преиздават в масови тиражи на неспирен конвейер, разпространяват се по училища и просветни кръжоци, втълпяват се в беззащитните читателски мозъци наред с творбите на Ботев, Вазов, Йовков, Елин Пелин. Ако някой критик дръзне да се усъмни в безсмъртието на тия псевдокласици — тежко му. Срещу него веднага се изсипват всякакви хули, клевети и лъжливи обвинения и нещастникът е лишен дори от възможността да потърси удовлетворение чрез съда, защото е „неудобно“ да се помрачава публично ореолът на официално признатия лавроносец.

Така се насажда угодничеството и търпимостта в критиката, която не може да каже истината било поради чувството за самосъхранение, било поради стремежа към лично преуспяване. А време е вече, след дългогодишното робуване на разни догми и теории, да настъпи пълно освобождение, като се счупят веднъж завинаги веригите на страха, оковаващи все още съвестта на мнозина критици. Крайно време е бойната флотилия на критиката да дигне котва от тихия академически залив на Любен Каравелов и да навлезе смело в бурното море на нашата съвременност, с насочени оръдия срещу нмните величия и пиратите в литературата.